

TORNABARAKONY

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés
2. Tornabarakony bemutatása
 - településszerkezet*
 - földrajzi adottságok-természeti értékek*
3. Örökségünk - a településkaraktert formáló jellemző épületek
 - közösségi épületek*
 - népi lakóépületek*
 - gazdasági épületek*
4. Eltérő karakterű településrészek
 - Történelmi belterület*
 - 1945-és 1980 között kiépült terület*
 - Külterület*
5. Építészeti útmutató
 - Építészeti minőség – mai lakóépület példák*
 - Mai közösségi épületek*
 - A telek kialakítása – telepítés- terepalakítás*
 - Tömegalakítás*
 - Magasság*
 - Tetőhajlásszög - Tetőforma*
 - Színhasználat*
 - Homlokzatképzések – anyaghasználat*
 - Tornácok*
 - Ajtók, ablakok*
 - Gazdasági és melléképületek*
 - Részletek*
 - Kerítések*
 - Kertek, előkert –kerti építmények, burkolatok*
6. Mai példák, *helyi példák*
7. Utcák, terek, közterületek
8. Hirdetések, reklámtáblák, egyéb műszaki berendezések
9. Mellékletek
 - Régészeti örökség*
 - Védett területek*
 - Egyedi értékek*

*„Volt valamikor egy régi világ
Akkor élt apám, dédapám, nagyapám
Tették a dolgukat, nem kérdeztek semmit
Tudták az életet, jó volt magyarnak lenni!”*

(Koltay Gergely – Kormorán - Isten ujja megérintett)

Tisztelt Tornabarakonyiak!

Tisztelt érdeklődők és építkezők!

Az Arculati Kézikönyv igyekszik megnevezni minden természeti és épített értéket településünkön. Mindez közös kincsünk. Vagyazzunk rá, és a jövőnket alakítsuk úgy, hogy az szervesen illeszkedjen a meglévő faluképbe, szolgálja a természeti adottságaink továbbélését.

Tornabarakony, 2017. december 1.

Dr. Szilágyi Ferenc
polgármester

Utóirat:

Kérünk minden erre járó, őrizze meg értékeinket, a tisztaságot, merüljön el a környék csendjében, vigye hírére e kicsiny világnak, és ha teheti, járuljon hozzá a falu megmaradásához.

BEVEZETÉS

„A Kárpát medence természet adta és ember alkotta értékeinek ápolása és megóvása fontos feladatunk. Az építészet ezért közérdek, azaz minden ember közös ügye, valamint minőség, kötelesség és felelősség is egyben” / Nemzeti Építészpolitika/

„Hullhat a könnyünk a meghatottságtól vagy a megrendüléstől: a falu őslakosainak lélekszáma alig néhány fő... Mondjátok meg, hogy mehetett el ennyire tévútra a világ? Ők azok, akik itt születtek és itt is élnek még. Két idős néni, pont a mezőről sétáltak be a földúton, lábuk körül cirmos cica simulva kísérte őket. Messziről hallatszott vidám beszédük, kuncogtak rajtunk, hogy mi itt fényképezünk. Egy kedves falubeli képviselőtől tudtuk meg, pont ez a két hölgy megy télen összkomfortosabb helyre. Van két erős, közösséget kovácsoló civil szervezet a faluban, érdemes őket is megkeresni! Esteledik, mire odaérünk, az utolsó Napsugár ecsetvonásai festik az őszi sűrűfényt. Szellős ligetek a házak között, szaladok még fel a Kemencés dombra is, legyen meg a fotó, lássátok, a csoda itt is adott. Klassz közösségi kezdeményezések vannak, ünnepelnek, kenyeret sütnek, csiholják egyre az életben maradás kavicsát, kapjon szikrát, égjen az élő tűz a házakban. Két fiatal család is készül a végleges otlétre, talán nemsokára odaér az internet és akkor odalépnek. Valahol szörnyű, hogy ennyire függünk a vezetéken...

idézet: eledőfalvak.hu

TORNABARAKONY BEMUTATÁSA

Tornabarakony Borsod Abaúj Zemplén megyében, az Edelényi járásban, a Tornai-dombság belsejében megbúvó apró zsáktelepülés. Területe 820 hektár, GPS koordinátái: 48.4922, 20.8192

Tornabarakony nevét az oklevelek 1427-ben említették először, *Barakon* alakban írva. A település a Barakonyi család birtoka volt egészen a 17. századig. A falu a török korban elnéptelenedett, később ruszin eredetű görög katolikus jobbágyokkal népesítették be. Lakossága napjainkra lecsökkent és elidősödött, évtizedek óta nincs iskolája, néhány éve már boltja sem. A 18. században a Gyulay család lett a birtokosa a településnek. 1720 után az elnéptelenedett falut ruszin görög katolikus jobbágyokkal népesítették újra. Az 1851-es népszámláláskor Tornabarakonynak 385 lakosa volt.

Az 1910-es népszámlálás adatai szerint ekkor 266 lakosa volt, ebből 265 magyar volt. A lakosok közül 103 római katolikus, 150 görög katolikus, 7 református.

Tornabarakony a 20. század elején Abaúj-Torna vármegye Tornai járásához tartozott. Tornabarakony utolsó hivatalosan becsült népessége 2017 évben 21 fő, népsűrűsége 3 fő/km².

Településszerkezet

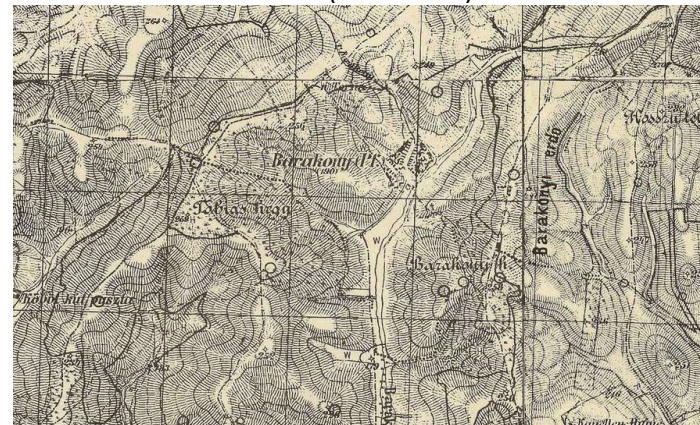
első katonai felmérés (1763-1787)

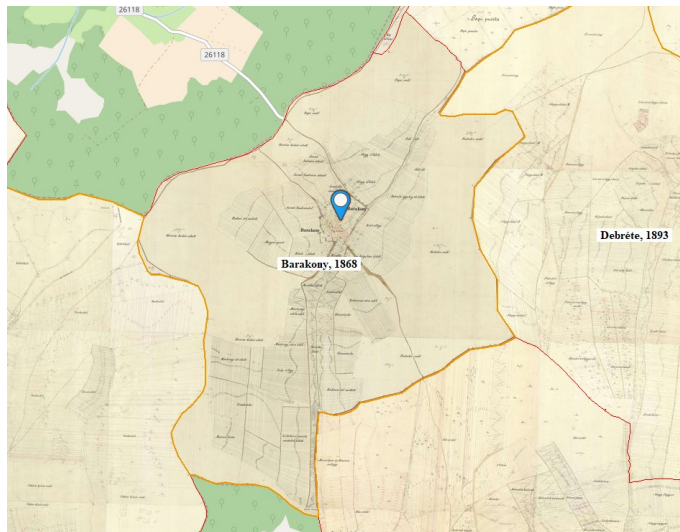
második katonai felmérés (1806-1869)

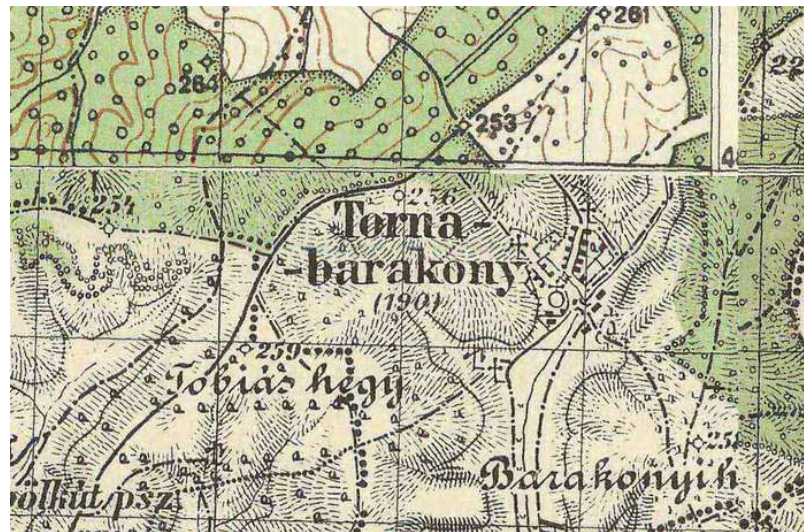
Harmadik katonai felmérés (1869-1887)

Magyar Királyság (1869-1887)

Kataszteri térkép

Magyarország katonai felmérése (1941)

napjainkbéli műholdképek

Földrajzi adottságok- természeti értékek

Tornabarakony környéke hazánk egyik legbonyolultabb földtani felépítésű területe. Alapvetően kétféle kőzetsorozat tárja elénk a régmúlt korok eseményeit. A földtörténet középső- és óidejéből származó változatos kőzetek, és a harmadkor végén létrejött laza üledékek. Ez utóbbiak a falu alatt húzódnak, a néhány méter vastag kavics, kavicsos homok és homoklencsék adják a falu ásott kútjainak vizét, míg a köztüklévő agyag kellemetlen hatását a megrepedő házfalak, a lassan csúszó lejtők jelzik – nem beszélve a kápolna felé menvén cipőnkre ragadó sárról. Ezek az üledékek a mintegy 8-10 millió évvel ezelőtt észak felől jövő folyók medrében (homok, kavics) és árterében rakódtak le (tudományos nevük: Edelényi Tarkaanyag formáció). A falu melletti Tornabarakony Tob-1-es fúrás 2018 méter hosszan harántolta. Ugyancsak ez a fúrás érte el a harmadkor közepétől származó homokos agyagot (30-40 millió éves tengeri üledék).

A földtörténeti középidőből származó kőzetek változatos összetételűek, és a Szalonnai-hegységben jönnek felszínre. Az üledékek a tenger különböző részein rakódtak le: a tömör mészkövek jórészt sekélytengeriek, mint az Esztramos fiatal barlangot is hordozó tömbje. A vékonyréteges, falazáshoz jól használható szürke, vagy vöröses mészkövek pedig a mélytengerek egykori hírnökei. A jellemző kőzeteket Tornaszentandrásán és Bódvalenkén is védett feltárásokban tanulmányozhatjuk, a kőzetek tudományos neve is e faluktól származik. Komjáti alatt a fúrásokba a tengerfenék vulkanikus kőzetei is ismertek. Ezek a tengeri kőzetek egy kinyíló óceán peremén jöttek létre, 240 és 250 millió éve. További érdekességük, hogy az óceán bezáródása és alábukása során és azt követően 160 és 90 millió évközött erősen deformálódtak és átalakultak. A folyamat eredményeképpen Bódvarákó és Tornabarakony közötti kékút mentén 3-6, egymásra torlódott-

csúszott vékony kőzetlemez, úgynevezett takarót láthatunk (Szilicei, Komjáti, Mellétei, Martonyi, Bódvai takarók) A Komjáti takaróban található a tengerfenék kőzetei, a Mellétei takaróban az óceáni árok üledékei, a Martonyi takaróban az átalakult mélytengeri, míg a Bódvai-takaróban mélytengeri üledékek vannak. A legelső ismert kőzetegység a Bódvarákói-ablakban jön a felszínre. E mozgások következtében a kőzetek erősen meggyűrődtek, átalakultak, miközben 6-10 km mélyre süllyedtek. E mozgalmak eseményeinek tanúi azok a redők, melyeket pl. A tornaszentandrási templom alatti feltárásban láthatunk.

A terület legidősebb kőzetfajtája a Rakaca patak mentén kibukkanó sekélytengeri kékesszürke mészkő (a „rakacai márvány”) illetve mélytengeri agyagpala, melyek mintegy 380-300 millió évvel ezelőtt, a földtörténeti ókorban keletkeztek és a szalonnai-hegység peremét adják. Még fiatalabb az esztramosi gyönyörű barlang kialakulása, mely csak az utóbbi 1-2 millió évben történt. Hasonlóan a folyók, patakok völgyeinek kialakulása is csak „nem rég” (1-2 millió éve) kezdődött.

A környezet élővilága

A Torna-domság, s így Tornabarakony is a Pannóniai flóratartomány Északi-középhegységi flóraidékének Tornense flórajárásába tartozik. Hajdanán a környező dombokat mindenhol erdők borították, de a lapos hátakat és a lankás oldalakat az „élet”, a gabona termesztése miatt leirtották. A megmaradt kisebb erdőfoltok többsége cseres-tölgyes, ám a meredekebb, északias oldalakon gyertyános

kocsánytalan-tölgyeseket találunk. Lombfakadás előtt gazdag hagymás-gumós növényzetet találunk ezekben az erdőkben, ami nyárra eltűnik. Nagy tömegben nő bennük a tavaszi csillagvirág, a galambbegy vagy a salátaboglárka. E honos erdőtípusok mellett azonban erdei fenyveseket, akácokat, vörös tölgyeseket is lát az erre haladó. Az időstölgyesek őrizték meg leginkább eredeti fajkészletüket, ahol a borzas zanót, raponc harangvirág és a védett epergyöngyike is díszlik. A régi szántók, legelők művelése időközben megszűnt, helyükön cserjések és másodlagos gyepek fejlődtek, ahol a védett Szent László tárnics és a réti szegfű gyakori betelepülő. Az eredeti növényzet a patakvölgyekben sérült legkevésbé. Fajgazdagsága miatt az észak-déli folyású Barakony patak kiszélesedő völgye különösen érdekes. A mocsárrétek, magassásosok, zombékosok, láprétfoltok, bokorfüzesek alkotta mozaik önmagában is megkapó látvány, ám az igazi kalandot az itt előforduló fajok vizsgálata jelenti. A számtalan, s köztük több védett sásfaj (zombéksás, bánági sás, gyepes

sás) különböző árnyalatú zöldjéből tűnik ki a kígyógyökerű keserűfű fehéres-rózsaszín, tömött, hengeres virágzata, a különleges mintázatú kockásliliom, és a Kárpátok hatását idéző, fényes-sárga virágú zergeboglár. Látványosak a védeltséget nem élvező fajok is, hiszen a bíborszínű réti füzény és a szürke acat, alaza, halványsárga bugájú fényes borkóró, a bordó-barna őszi vérfű, a sárga réti boglárka, az őszre szalmasárgára váltó gyepes sédbúza és a kissé szürkés éles sás szintén fontos alkotóelemei ennek a fantasztikusnövény-szövetkezetnek. Említést kell tenni a falvak környékén levő rétekről. Az évenkénti kaszálás a gyepek megmaradását és jelentős fajgazdagságát biztosítja. Így a helyi temető területén és a szomszédos réteken tavasszal nyíló gazdag agárkosbor állomány nagy értéket jelent. Ez a növény az egyik legkisebb termetű és legkorábban nyíló orchidea-féle, a védett növények közé tartozik.

A változatos élőhelyek és a színes növényvilág a táj gazdag állatvilágát feltételezik. S valóban, egész sor védett ritkaságot találunk pl. a patak völgyeket kísérő nedves gyepekben, ahol kifejezetten gyakori a lápi gyöngyházlepke (képmelléklet), vagy a védett kisasszonyszitakötő, és díszes légivadász - szitakötő. Nagy értékű a vérfű-hangyaboglárka is. Az erdőben, bokrosokban gyakran láthatunk-hallhatunk énekes madarakat (cinegét, sármányokat, rigókat, billegetőket, pintyeket, berki tücsökmadarat, stb.) A magassásos-mocsaras területeken költ a rejtett életmódú, fokozottan védett haris (képmelléklet). Az öregebb erdőben fészkel a macskabagoly és néha feltűnik a fekete gólya. A félszáraz és üde gyepek a ragadozó madarak közül a darázsölyv, a békászó sas és a parlagi sas számára biztosítanak gazdag táplálkozó területet. A patak menti dagonyák és a patanyomok sokasága jelzi, hogy a nagyvadak is szívesen felkeresik ezt a vidéket. A patakban még sok csíkbogár és csiborfélék családjába tartozó fajokat is találhatunk. Nagyon érdekes élőhelyet jelentenek az emberi települések, ahol több védett és fokozottan védett állatfajt találunk. Barakonyban is több épületben előfordulnak denevérek. A hegyesorrú, a kései, a szürke hosszúfülű vagy a kis patkósdenevér jelentenek értéket.

ÖRÖKSÉGÜNK

A falut először 1427-ben említik Barakon, Barkon néven. Neve alighanem személynév eredetű. A falu a Barakonyi család kezén volt akik egészen a XVII. század végéig, leányágon a 20. század elejéig birtokolták. A falu legnevesebb ura Barakonyi Ferenc költő, politikus volt (1611-1675)

A török korban elnéptelenedett, 1678-ban a falut, mint „desolata” elpusztultként említik. A XVIII. századi ura a Barakonyi családba benősülő Gyulai Ferenc (1674-1728) ezredes, akinek 1703-04-es naplóját jólismeri a magyar történetírás. Ő próbálta Barakonyt 1696-ban, 1702-ben, majd 1714-ben több évre szóló adó- és tehermentesség ígérete mellett újraneépíteni. Mégis, az 1715. és 1720. évi összeírások szerint még mindig pusztafalu volt. Új lakói, ruszin eredetű görögkatolikus jobbágyok voltak, akik 1720 után érkeztek, és hamarosan fatemplomot építettek. A görögkatolikus egyházközség anyakönyvi is egyértelműen megerősítik a lakosság túlnyomóan szláv eredetét. A falu újratelepítését a kortárs Bél Mátyás (Mathias Biel) az 1730-asévekben ekképpen örökítette meg: „Amidőn a vármegye dolgai rendben voltak, magyarok lakták. Ezek a legutóbbi idők veszedelme által elűzetvén, a sokáig pusztán állott helységet gróf Gyulai – akinek örökös birtoka – népesítette be újra nemrégiben a rutének egy telepének az ideköltöztetésével.” A XIX. században nagy tölgyerdeit és sertésenyésztését dicsérik, ekkor még a Gyulai család kezében találjuk. A XIX. századtól lakossága egyre fogy. A két világháború között még működő a görög katolikus népiskolája. A második világháború után falusiak földjéből 150 holdat kulácföldnek, ami 4-5 család meghurcolását jelentette. A férfiakat munkatáborba is elvitték, s a kötelező beszolgáltatás és egyéb megszorító intézkedések is jellemezték e korszakot. 1950 után a falu a szomszédos Tornaszentandrás, majd 1970-től a messzebb lévő Bódvaszilasi társközsége. A falu lakosságának elvándorlását a „központosítás” és a „téteszesítés” és a városban meglelt munkahely növelte.

Tornabarakony 1999-ben alakított önkormányzatot. Jelenleg a Bódvaszilasi közjegyzőséghez tartozik. Napjainkban a 21 állandólakoson túl a pihenni vágyó városi lakosok vásárolnak meg házakat, kerteket, melyeket bár csak időszakosan használva, de karbantartva vagy felújítva biztosíthatják a falu továbbélését.

A TELEPÜLÉSKARAKTERT FORMÁLÓ JELLEMZŐ ÉPÜLETEK

Tornabarakony község Magyarország elfeledett északkeleti részén, a Cserhát északi peremén, a Tornai-dombság délnyugati szögletében található. Nyugat felől megközelítve a Szalonnai hegység vonulata, délről a Szendrői hegység kiemelkedései ölelik körbe. A földművelést, állattartást és erdőgazdálkodást folytató nyugalmas kis falu élete a XX. század második felében változott meg, és hasonlóan sok más településhez, megindult a lakosság elvándorlása. A „visszavándorlás” nyugalmat adó üdülők formájában az 1970-es években indult meg, így Barakony házainak egy részét mára békés falusi környezetre vágyó városiak gondozzák.

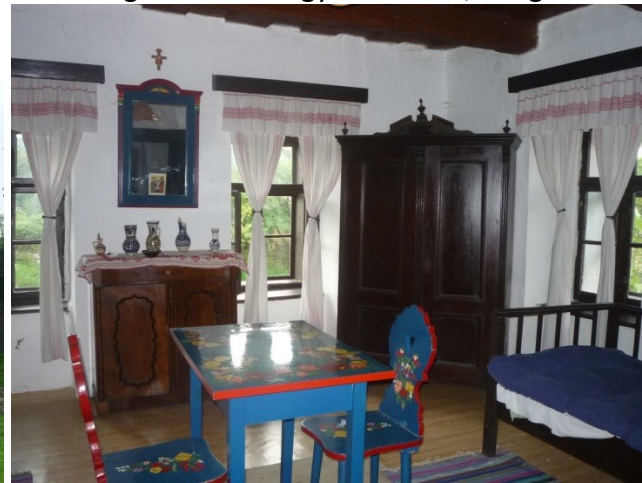
Közösségi épületek

Görög Katolikus Templom, Szabadság utca. A templom a XIX. században épült a ruszin telepések fatemploma helyén. Eredeti XVIII. századi berendezése a képállvány királyi ajtaja kivételével elpusztult. Jelenlegi ikonosztáza az 1980-as években készült.

A belülről már szépen helyreállított *levendulás ház* bemutatja a falu egykori életét és megújulásra várva őrzi még homlokzata párkányait, díszzeit is. A *zsályás ház* belső berendezése megidézi a falu egykori színes, virágzó életét.

Népi lakóépületek

Az utcás vagy útifaluk keskeny és mély szalagtelkeinek jellegzetes, az önellátó életmódból és a telkek használatából adódó típusa, egyben **a településközponti karakterű településrész** meghatározó formavilága. A jellegzetes oldalhatáron álló kétablakos hosszúházas típus túlnyújtott eresszel, vagy jellemzően oldaltornácos, vagy kifutótornáccal, az utcára merőleges konytyolt vagy füstlikas nyeregtetővel, néhol ormfalás lezárással.

A falu észak-déli lejtős főutcája

földút a Templom és a temető között

Az egy, a jellemző két, a három, és a négy ablakosztású utcai homlokzatok

Az utcai frontra is beforduló tornácos épületek

Vakolatdíszes, tagozatos utcai homlokzatképzések

Gazdasági épületek

A település esetében 1895-ben még a szántóművelés, később az 1930-as években már a szántó-legelő-rét használat a meghatározó. A településnél jellemző a gyep és réhasználat, mely a nagyarányú állattartásra és paraszti gazdálkodás, egyéb szántóműveléssel is összekapcsolódó teljes, önellátó módjára utal.

Ezen gazdálkodási módok tükörképei a település belsőségeinek, belterületeinek telekhasználata, lakó- és gazdasági épületei. A gazdasági épületek nagyságban, méretben meghaladják a lakóházak méreteit. Mára sajnos az elöregedő falvakban a paraszti gazdálkodás nagymértékű csökkenését figyelhetjük meg. A gyönyörű gazdasági épületek, csűrök, istállók szinte mindegyike üresen áll, nem használják, a gazdasági udvarokon belül inkább csak a kisállattartás a jellemző.

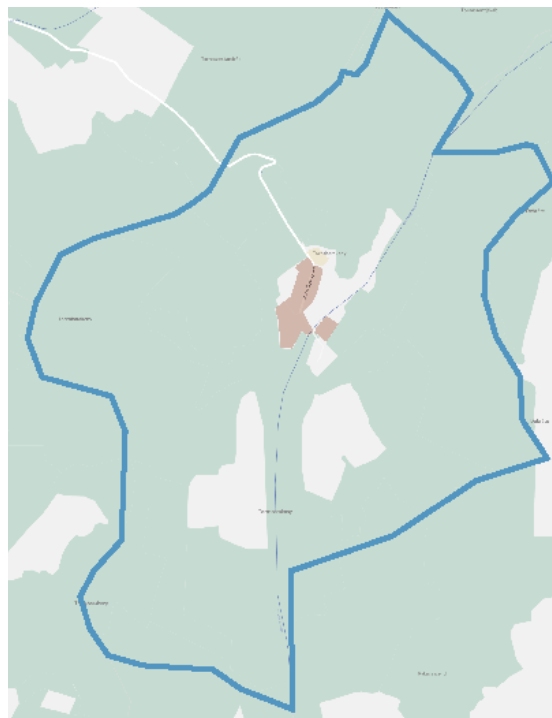

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉS-RÉSZEK

A határ mindkét oldalán éleszhető a peremhelyzetből adódó elfeledettség. Azonban ez, a fejlődés viszonylagos hiánya az talán, ami a mai napig konzerválta a régi településszerkezetet, a számtalan népi építészeti remeknek számító lakóházat, gazdasági épületet. Egyes településeken sajátos jegyekkel dolgozó helyi kőműves központokat is megfigyelhetünk, míg másutt távoli vagy szomszédos tájakról való építészeti ízlés mutatkozik meg szemet gyönyörködtető egységben.

Történelmi belterület

A falu szinte teljes egészében megőrizte a történelme folyamán kialakult karakterét, melyet csak az északi bevezető út mellett épített újabb lakóházak egészítenek ki.

Külterület

A külterület faluhoz kapcsolódó területeit gazdálkodásra, de nagyobb részét ma is erdőgazdálkodásra hasznosítják.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

A kézikönyv segítség kíván lenni a település bemutatásával, az értékek megismertetésével, feltárva épített környezetünk szépségeit. A könyv az útmutató résszel bevezet az építészeti értékek tárházába, hogy olyan házakat tudjanak építeni, ami majd büszkeséggel töltheti el tulajdonosát, illeszkedve a településhez, tovább éltetve annak hagyományait.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezői szabadság uniformizálása, hanem a valós értékek megmutatása, megismertetése. Ezért ha újabb szép ház születik, vagy megújul egy-egy régi, bekerülhet, sőt be is kell kerülnie e könyvbe, hogy ez által büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője, és a település egyaránt.

Építészeti minőség

„Az épített táji környezetminősége alapvetően határozza meg testi és lelki egészségünket, és megfelelő keretet adhat emberi méltóságunk kiteljesítéséhez is. Az életminőséget emelni képes épített és természeti környezet harmonikus együttélése alkotja a kulturális tájat, amelyet a helyi adottságokhoz alkalmazkodó minőségi, építészeti alkotások folyamatosan gazdagítanak.” /NEMZETI ÉPÍTÉSZPOLITIKA/

Építészeti minőség – mai lakóépület példák

A dél – Gömör – Torna- és Cserehát határán elterülő vidék épületeinek oromzati és homlokzati díszítése különböző korok építészeti stílusjegyeit hordozzák, de szinte kideríthetetlen, hogy alkalmazásuk mennyire tudatos, vagy mennyire archaikus. Organikus jegyeit tekintve a népművészeti gyökerekig visszavezethető, illetve a különféle stílusok (barokk, eklektika) jegyei is megfigyelhetők. A homlokzatokról és a homlokzatok minőségéről (arról, hogy még 100 év után is gyönyörűek) nagyarányú szaktudás állapítható meg. A szakképzett kőművesek valószínűleg mintakönyvekből dolgoztak, és fa sablonok segítségével formálták meg a vakolatdíszeket.

A díszítések, a vakolatarchitektúra szinte kizárólag az utcai homlokzatra korlátozódott, az udvari homlokzat díszjele mindig a tornác, a faragás és a lombfűrész ornamentika volt. A vakolatdíszek típusa: a tető alatt futó díszítőpárkány, az ablakok közötti és a falak szélén húzódó oszlop, az ablakok keretezése, az ablakok fölötti párkányok, az ablakok alatti mellvédíszek.

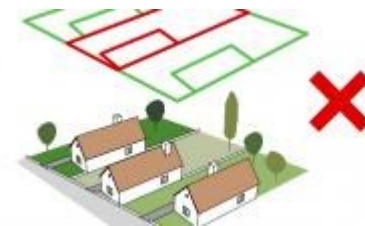
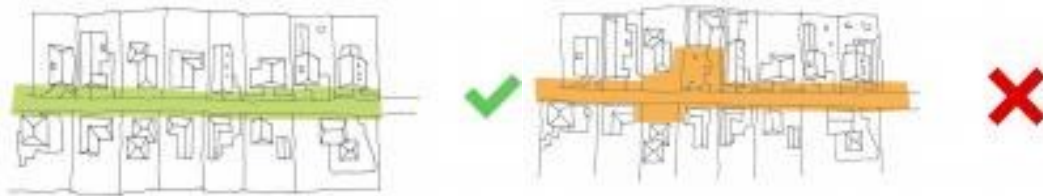

Mai közösségi épületek – a Kemencésdomb – hagyományőrző közösségi tér – a falu továbbélése

A telek kialakítása

A település alaptípusa az útifalu, szalagtelkes telekszerkezettel, oldalhatáron álló beépítési móddal. Az oldalhatáron álló hosszúházas beépítési mód a mezőgazdaságra alapozott gazdálkodási és életmódú települések legősibb formája, mely a telekhasználati renden alapul. Az egyes épületek, valamint az egyes épületeken belüli helységek sorolásában nemcsak a bővíthetőség lehetősége, hanem a magyar néprajzra és néplélekre jellemző természetes (organikus) gondolkodási mód is megjelenik. Ez az oldalhatáron álló beépítési mód lehetőséget ad arra, hogy az épületek a szomszédos szalagtelek felé zárt képet mutassanak, viszont a saját udvaruk felé a kedvezőbb tájolás felé kinyíljanak. Az oldalhatáron álló hosszúházas beépítési módnak és a hosszúháznak, mint alaptípusnak a típusfejlődés során több formája alakult ki az egészen egyszerű típusoktól a bonyolultabb rendszerű épületekig.

Terepalakítás

A TELEK KIVÁLASZTÁSA

Fontos, hogy már a telekvásárlás előtt tájékozódjunk az önkormányzatnál, vagy a főépítésznél, hogy a kiszemelt telek adottságai megfelelnek-e az elképzeléseinknek, mivel az eltérő településrészek más-más karakterjegyeket hordoznak.

TELEPÍTÉS

A település szerkezetét, telkeinek kialakítását jellemzően a helyi domborzati viszonyok, közlekedési kapcsolatok, valamint a telek tájolása határozta meg. Sok helyen a telkek még őrzik a korabeli parcellázás nyomait. Új építési telek kialakítása során figyelemmel kell lennünk a település meglévő szerkezetére, és azzal összhangban kell az új telkek kialakítását és azon az épületek telepítését megoldanunk. A településen a lakóépületek a telek oldalhatárán állnak, a ház előtt többnyire kis kerttel, oldalkerttel és hátsó gazdasági udvarral. Az utcákban kialakult beépítési vonalat, és beépítési módot egy új épület építésekor kötelezően figyelembe kell venni.

TEREPALAKÍTÁS

A településen sík és lejtős telkeket egyaránt találunk. A lejtős terep esetén a lakóépület terepbe illesztése fontos feladat, törekedni kell a minimális földmunkával járó területalakításra, helyet kell adni az esővíz szabad lefolyására.

Tömegalakítás

Új épület építése, vagy a meglévő átalakítása során figyelemmel kell lennünk a település meglévő adottságaira, a környező épületek tömegének arányaira. A településen jellemző oldalkertes hosszanti beépítés határozza meg az új épület leendő tömegét is. Túlságosan tagolt, vagy a telek szélességét csaknem elfoglaló épület építésénél ne bontsuk meg a kialakult utcakép összhangját. A lejtős területeken a lejtésvizonyokat kiegyenlítő részben magasabb lábzetképzés is kialakítható.

A **településközponti** karakterű településrészen az épületek túlnyomó többsége egyszintes utcára merőleges gerincű 32-42 fokos nyeregtetős épületforma. A terezett új építkezések esetében is a meglévőkhöz hasonló arányú hosszúház, egyszintes, maximum tetőtér-beépítéses épülettömeg tervezése a célszerű, hogy az illeszkedjen a kialakult utcaképbe.

Az **1945 és az 1980-után kiépült lakóterületeknél** jellemzően szélesebb épülettömegű sátoztetős főépületet és a hozzá csatlakozó nyeregtetős utcai szárnyépületeket láthatjuk. Azonban ezeken a telkeken is az egyszintes beépítési mód a jellemző, amely az új épületeknél is követendő megoldás. Az új építkezéseknél törekedni kell arra, hogy minél jobban megközelítsük a területre jellemző épületek tömegformálását, szélességét, tetőformáját, ne alkalmazzunk nagy, terjengős szabdalt épülettömeget, és többszörösen összetett tetőszerkezeti formát.

Magasság

A település **településközpontjában és az 1945 és az 1980-után kiépült településrészekben** is jellemző beépítési magasság egyszintes, közel azonos gerinmagassággal.

Az újonnan építendő épületek esetén szintén az egy szintes, vagy arányos épülettömeg kialakítással tetőtérbeépítéses épületek építése is elfogadható.

Kerüljük a többszintes, vagy magas szuterénes kialakítású tömegképzést, amely kiemelné az épületet a meglévő szomszéd lakóépületek egységes sorából.

Tetőhajlásszög – tetőforma

A **településközponti** karakterű településrészen jellemzően magastetős épületek állnak. A tető hajlásszöge 35-42 fok, formája kontyolt nyeregtető, több helyen füstlikas megoldással. Az új épületek építésekor az utcaképbe illeszkedő nyeregtető formát javasolt kialakítani.

Az **1945-80 és az 1980-után kiépült lakóterületeknél** jellemzően szélesebb épülettömegű sátortetős főépületet és a hozzá csatlakozó nyeregtetős utcai szárnyépületeket láthatjuk.

Minden településrészen kerülni kell a lapostetős vagy ellenkezőleg a többszörösen összetett. Kerüljük a többszintes, vagy manzárdtetős kialakítású tetőformákat, amely megbontaná az egységes utcaképet.

Színhasználat

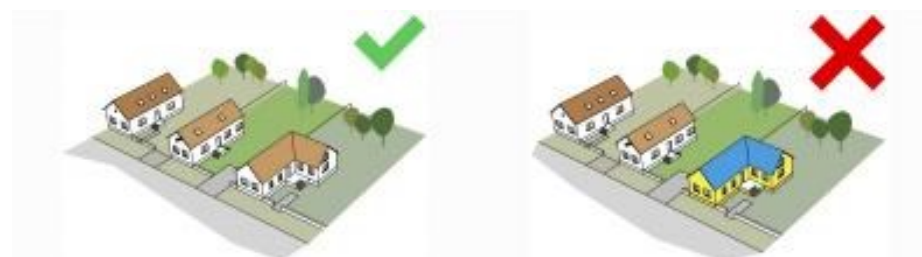

A településen alkalmazott színvilág változatos, finoman színezett, vagy törtfehér. Az új épületeknél alkalmazott színekhez a településre jellemző természetes pasztell színárnyalatokat javasoljuk, a fehér, törtfehér, agyagszín, téglavörös, valamint a földszínek, homok, bézs. A színezéskor kerüljük a harsány, erős műanyagalapú homlokzatfestékeket, nem javasoljuk a lilát, a kéket, a zöldet.

A **településközponti** karakterű településrészen jellemzően a keskenyebb utcafronti épületek kétszattatú ablakpárossal, oszlopos tagozatos díszítésekkel épültek, míg az **1945 és az 1980-után kiépült lakóterületeknél** megjelenik a szélesebb utcafront hármastagolású ablakokkal és a homlokzat vízszintes sávossal, az ablakközök színes vakolatarchitektúrával díszítésével.

A kerítéseken, kapuzatokon épületenként lehetőleg csak egyazon színt használjunk, zöldet, barnát, visszafogott, nem élénk színeket.

A tetőfedésnél kerüljük az erős színű (kék, zöld, piros) fémlemez fedéseket, használjuk a natúr, vagy barnásvörös természetes színű agyagcserepeket.

Homlokzatképzések, anyaghasználat

A homlokzat az épület felénk forduló arca, amely meghatározza az utcaképen át a település egészét is. Ezért alapvetően fontos, hogy új épület építéskor törekedjünk a hagyományos arányok, anyagok, díszítések, színek használatára. Vigyázzunk a túldíszített erős színű épület kitűnik környezetéből, diszharmóniát okoz. A régi épületeken alkalmazott változatos vakolatdíszek, oromzatok, a szélesebb utcai homlokzatú épületeknél az ablakközök díszítése és az alkalmazott természetes festékanyagú pasztellszínek megőrzendő értéket képviselnek, megóvásuk, korhű felújításuk fontos, az új épületeken ezen díszek, színek finom jelzésű visszaidézése javasolható. A **településközponti** karakterű településrészen jellemzőek a keskenyebb utcafronti épületek kétosztatú ablakpárossal, oszlopos tagozatos díszítésekkel, míg az **1945 és az 1980-után kiépült lakóterületeknél** megjelenik a szélesebb utcafront, hármas tagolású ablakokkal és a homlokzat vízszintes sávos az ablakközök színes vakolatarchitektúrás díszítése.

Lábazatként alkalmazzunk sötétebb lábazatvakolatot, vagy barnás téglát, vagy terméskövet. Ne használjuk sem lábazatként sem faldíszítéshez felragasztható csempéket, szabálytalan „mediterránnak” nevezett tört, imitált kőlapokat.

A burkolóanyagok, kő, téglá, csak kevés helyen jelennek meg a népi építészetben, jellemzően vakolt, vagy kőporos felületképzések, vakolattagozatok díszítik a homlokzatokat. Utólagos hőszigeteléssel, polisztirol díszítőelemekkel, vagy burkolással ne pusztítsuk el ezt a szép egységet nyújtó hagyományt, őrizzük meg unokáinknak is dédszüleink munkájának gyümölcsét.

Az utcai homlokzatra ne kerüljön garázkapu, üvegfallal, erkély, vagy loggia, mert ezen idegen elemek diszharmóniát okozva megbontják az utcaképet.

Tornácok

A lakóépületek fedett tornácok építése a magyarországi népi építészet meghatározó jellegzetessége, amely főként a **településközponti** karakterű településrészen jellemző. Félig zárt, félig nyitott tere esőtől, naptól védi a házat, tároló és munkateret biztosít a mindennapi élethez. A tornác mai szóhasználattal a klímaszabályozás leghatékonyabb épített eleme.

Semmiképpen sem javasoljuk a meglévő tornácok befalazását, beüvegezését, mert ezzel nem csak a ház veszti el szép népi jellegét, de mindaz a klímaszabályozás, a védett-nyitott tér is megszűnik létezni. Az új lakóépületeknél ma is jó hasznát venni egy kiterjesztett lakótérnek, azaz fedett terasznak, a tornácnak. Korlátainak, oszlopainak díszes-míves faragása mindig is fontos volt, hiszen a ház hosszabbik, utcáról is jól látható udvari homlokzatát ez határozta meg. Néhol ez a díszes tornác kifordult az utca felé is, védve az alatta visszahúzott házfalat, ablakot. A meglévő tornácok védelme, felújítása, karbantartása a településképző szempontjából meghatározó jelentőségű.

Ajtók, ablakok

Az épület arculatát, hangulatát alapvetően határozza meg nyílásainak, ablakainak formája, elhelyezkedése, díszítése. Ezek a szerkezetek teremtik meg a kapcsolatot a külső és belső tér között, biztosítják a lakásbelső nappali világítását. Az ajtók, ablakok méretét, színét, arányait mindig az határozta meg, hogy mely korban épült, az akkori lehetőségek, igények. A népi lakóépületeknél jellemző az utcai homlokzaton egymáshoz aránylag közel álló kétszárnyú faanyagú ablakpáros.

A **településközponti** karakterű településrészen jellemzően a keskenyebb utcafronti épületek kétszárnyú ablakpárossal,

Míg az **1945-80** és az **1980-után kiépült lakóterületeknél** megjelenik a szélesebb utcafront hármas tagolású ablakokkal építve.

Az épületek felújításakor ezen ablakok belső szárnyainak hőszigetelő üvegezésű szárnyra cserélését javasolhatjuk, a külső szárny eredeti formájának, díszítésének, részleteinek felújítása, megtartása mellett. Bár a nagyobb ablakméret több fényt engedhet be az épületbe, azonban olyan karakterváltozást okoz, amely megbontja az épület homlokzati egységét, ezzel a teljes utcaképet is összezavarva. Az udvari oldalon a tornác védelme mögött általában már rendezetlenebb a nyílászárók sora, de természetesen itt is törekedni kell a harmóniára a meglévő ablakok megtartásával, vagy ahhoz hasonló újragyártásával. Javaslatunk szerint az eredetivel azonos faanyagú nyílászárókat érdemes beépíteni, mert bár a mai műanyag ablakok jó légzárással bírnak, épp emiatt sokszor gépi szellőztetést is igényelnek.

A nyílászáróknak az épület egészével egy rendszert kell alkotnia, ezért annak színezése is fontos, így az utcára jellemző színeket kell itt is alkalmazni, elsősorban a középbarna tölgy, bézs, olívvzöld, vagy szürkésbarna színeket.

Gazdasági és melléképületek

A vizsgált településen önálló és önellátó mezőgazdasági és nagyállattartó gazdasági rend működött. A településen megfigyelhetjük még a hagyományos gazdálkodási mód telekhasználatát és gazdasági épületeit. Sajnos a bemutatott legszebb példákat, amit itt kiragadtunk, már nem mindenhol használják. Sajnos nagyobb problémát nem is a főépületek, hanem a használaton kívülé vált melléképületek megóvása jelenti.

A gazdasági épületek hagyományos fa anyaghasználata és továbbélésének mai példája

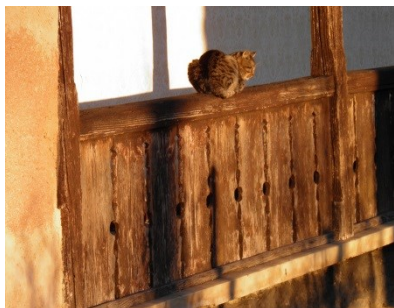
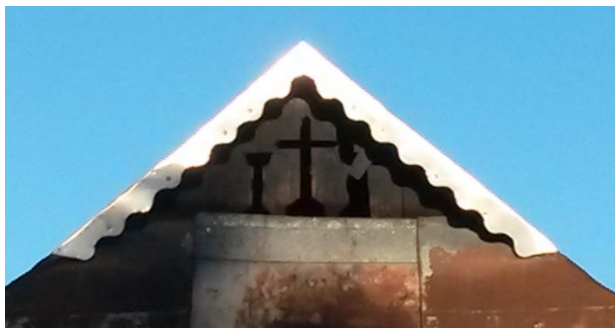

Részletek

„A Jóisten a részletekben rejlik” (god is in the details”) Ludwig Mies van der Rohe építész /1886-1969/

HÁZFELÍRATOK

Kerítések

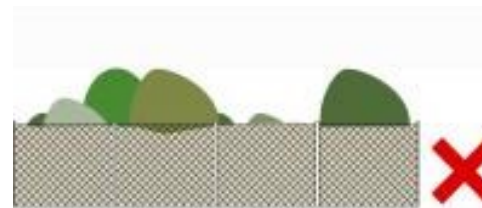
A kerítések nem csak az utcai határvonalat jelölik ki, de egyben a lakóépületet keretbe foglaló díszítés, kiegészítés is. A településen épített áttört kerítések lehetőséget adnak arra, hogy a járókelők láthassák a virágokkal díszített előkertet, valamint a lakóépület teljes utcai homlokzatát, díszzeit. Ezért a kerítések lehatároló, védő funkciójuk mellett egyben a házat keretbe foglaló, díszítő elemek is. Anyaga a népi építészetben szinte bármi lehet, fa, vessző, kovácsoltvas kerítésként, vagy akár épített kőoszlopok közé betétként beépítve. Nem szerencsés az átláthatatlan, tömör anyagú, a vállmagasságnál is magasabb, beláthatatlan kerítés építése, ami elutasító zordságával megbontja a falukép hívogató, barátságos összképét.

Az azonos magasságú kerítések összképe végigvezeti a szemet az utcán, ezért javasolt az új kerítések építésénél a meglévők lábuzatának, oszlopainak, betéteinek méreteit, arányait figyelembe venni, és azoktól nem szerencsés túlságosan eltérni. Mindenképpen kerüljük a szedett-vedett maradék építőanyagok (hullámpala, trapézlemez, műanyaglemez) kerítésenkénti használatát.

Hagyományos kerítések, kertkapuk és mai utódaik egyaránt betekintést engednek az udvarokba.

Kertek, előkertek, kerti építmények, burkolatok

A ház körüli kertek, szabad terek, udvarok a település mindennapi életének részét képezik. Az előkert mindig díszítő jellegű virágoskert, alacsony, az épület homlokzatát nem takaró, folyamatában virágzó, sokszor egynyári ültetett növény együttes, (margaréta, tulipán, rózsza, krizantém). Az oldalkert a mindennapi használathoz alkalmas gyepfelület, szegélyezve a jellemzően kerítés melletti, sokszor sövényt is alkotó, árnyékot adó középmagas virágos cserje vagy fafélékkel, pl: orgona, labdarózsa. A tornác is hasznos támot nyújt az árnyékot és édes termést is nyújtó szőlőindáknak. Településeinkre nem jellemző mediterrán hatású tujákat, borókafajtákat, vagy a hegyvidékre jellemző fenyőféléket inkább kerüljük, ezeknek összképe megbontja a magyar hagyományos településképet, amellett hogy a helyi klíma sem ideális számukra.

A kert jellemző építménye a kis faházzal védett kerekeskút, aminek mintájára (szemétdomb helyett) ma építhetünk hulladékártólót, vagy kerti eszköztárolót is. Kerti építmény lehet az árnyékot adó tornácot idéző növényfuttatásra is alkalmas kerti pergola, lugas. A kerti burkolatok jellemzően terméskő lapok, keményfa pallók, rönkök voltak az elődeink idejében. Ma már használhatunk telített fa elemeket, vagy előre gyártott mosott felületű csúszásmentes beton kerti burkolólapokat is, de javasoljuk, hogy azokat ne beton alapon, hanem a vízáteresztést is biztosító homokágyzatba fektetve készítsük el, de csak a feltétlen szükséges területen, minél nagyobb gyepfelület megtartásával.

GAZDASÁGI ÉPÜLETEK, MELLÉKÉPÜLETEK A lakótelkek elengedhetetlen része ma is a gazdasági épület, amely munkatér, tárolási tér, vagy egyéb funkcióra használható fedett terület. A településképet is az határozta meg, hogy az utcafrontra mindig a lakóépület került, és annak folytatásaként épültek a szükséges gazdasági épületrészek, csűrök-tárolók (ma garázsok- raktárak) és az állattartáshoz kapcsolódó építmények, istállók, ólak, karámok, fedett-nyitott udvarok. Több helyen a gazdasági udvart a keresztbe fordított csűr választja el a hátsó növénytermesztésre használt területtől. A hagyományos építési kultúra mindig is a folyamatos továbbépítés lehetőségét hordozta, lehetőséget adva a következő koroknak is a bővítéshez, növekedéshez. Ezt a szemléletet vegyük alapul az új épületek építésekor is - emlékezvén elődeink hagyományaira - így akár pénzügyi, gazdasági lehetőségeinkhez is közelebb állóan, ütemezetten is építkezhetünk.

A hátsó kert építményei, a csűrök, ma is tárolásra használható épületek. Ahova a „király is gyalog jár” fülkéi, és az újraépített példa.

A kerti burkolatokhoz, részsűmegtámasztáshoz, szegélyekhez, az árkot átugró kis hidakhoz mindig a természet adta hozzávalóit, fű, fa, kő...

MAI PÉLDÁK - Helyi példák

Talán a falu békéjét, nyugalját szerető embereknek köszönhető hogy jó példákért nem kell és nem érdemes a „szomszédba menni” hisz itt minden adott a helyszín, a telepítés, az arányok, az anyagok, tetőformák, és a szeretet, amely nélkül mindez nem jöhet volna létre.

UTCÁK, TEREK, KÖZTERÜLETEK

A Tornai dombságban, a Barakonyi patak völgyében útmenti faluként helyét a Tornaszentandrás és Rakacaszend közötti szekérút, illetve a patak találkozása jelölte ki. Napjainkban csak gyalogos út vezet tovább, így zsáktelepülésként él. Köztere az út és a patak találkozásánál kiteresedő rét, melynek északnyugati domboldalában áll jelként a falu temploma.

"KI ÉL, MEGALDJAD,
KI HOLT, NYUGOSSZAD,
KI MESSZE, MEGHOZZAD!"

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

Az esztétikus villanyoszlopok, kandeláberek, a meleg fényű világítás hangulatosabbá teheti az utcákat. A kibocsájtott fényt ne lássuk közvetlenül, ne a szemünkbe, hanem a megvilágítandó térre, burkolatra, emlékműre, házfalra irányuljon. A jó világítás megtervezését, kivitelezését szakemberre bízuk, így nem csak hogy kellemesebb, de költségkímélőbb is lehet a világításunk. Az utcakép rendezettségéhez az is hozzájárulna, ha a kusza villanyvezetékeket, földkábelre lehetne cserélni.

Napjainkban növekszik az igény a megújuló energia korszerű felhasználására, ezek egységei a napelemek, kisebb szélkerekek, de a mai kor eszköze a kültéri klíma gépegysége is. Ezeket a gépegységeket ne az utcai homlokzatra, hanem egy belső kevésbé látható felületre helyezük, korlát mögé, lehetőleg takarásban. A napelemek lehetőleg szintén az udvari oldalon a tetősíkra, vagy pergolatetőre fektetve kapjanak helyet, egységes rendben elhelyezve.

A település kedvező utcaképehez hozzájárul a hirdetőtáblák, reklámfelületek, cégek és más információs felületek látványa is, ezért ezek esztétikus, tájba illő kialakítása nagyon fontos. Reklámozás céljára kizárólag az önkormányzati rendeletben leírtak szerinti felületek használhatók.

A faluban a hagyományos felíratok-jelzőtáblák általánosak, a XXI. század technikai berendezései még nem telepedtek rá e tájra.

MELLÉKLETEK

Régészeti örökség

A településen nem találunk jegyzett régészeti örökséget, de falu összességében megérdemelné, hogy épített örökségünk részét képezze.

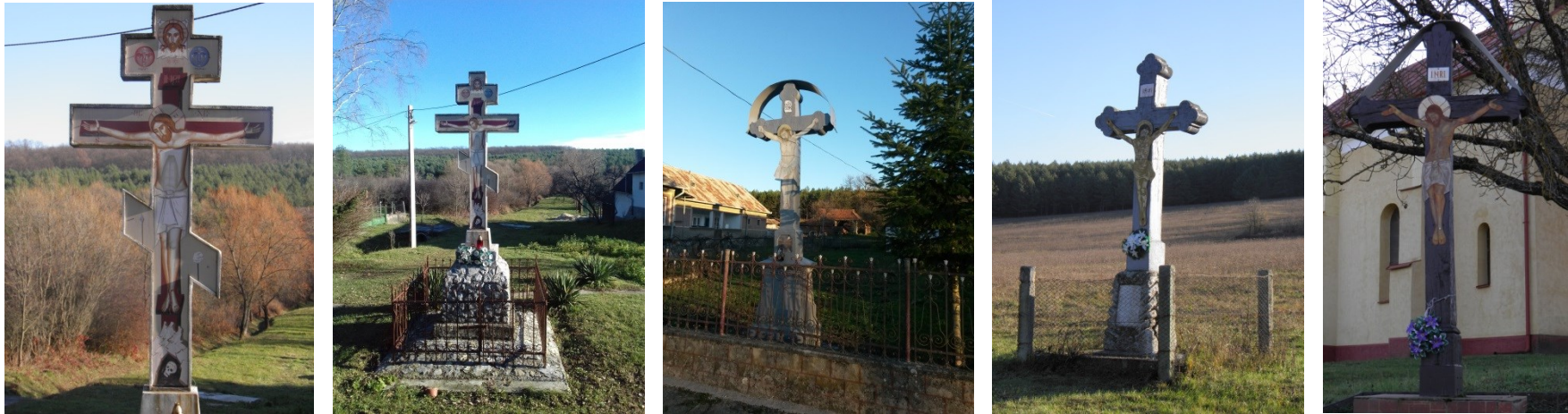

Védett területek

Fajgazdagsága miatt a falu belterületén átfutó észak-déli folyású Barakony patak kiszélesedő völgye különösen érdekes, védelemre javasolt terület.

Egyedi értékek

A faluban és a határban több útszéli keresztet találunk a görög katolikusságra jellemző, szépen megfestett féMLEMEZ Krisztusokkal.

Egyedi tájértékek

- Kápolna** A belterülettől DK-re levő majorsági épületek felett a dombon, földút mellett. Mészköből épült, malterrel összefogott, kisméretű kápolna. Oltárán Szűz Máriának, a betegek védelmezőjének képe. Ajtó zárja le a kápolnát.
- Csordakút** A belterülettől 400 méterre délre, a Rákó-oldaltól északra eső völgy aljában. Használatban lévő gémeskút, található benne víz. Villás ágassal, fatengelyes kútgémmel. Fűzfák és zsombékos terület veszi körbe.
- Feszület** Martonyin-túli-dűlő északi vége, völgyalj és földút találkozásánál. Műkő talapzaton trifóliumos műkő kereszt, rajta festett kő korpusz.
- Görög katolikus templom** Petőfi u. 1.
Műemlék jellegű, egytornyos, egyhajós, sárga színezetű templom. A hajó és a toronysisak szürke lemezzel fedett. A szentély félköríves záródású. A hajót támpillérek támasztják. Ablakai boltívesek. Kertjében egy vízvetős tetejű fakereszt festett bádogkorpusszal, valamint egy szürke kőkereszt áll, szintén festett bádog korpusszal. A kertben található még a léckerítéssel körbevett háborús emlékmű.
- Utcakép** A templom bejáratával szemben a Petőfi utca folytatása. Kontyos tetős, cseréppel fedett, fatornácos házak, hosszan elnyúló telken.

IMPRESSZUM

A KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZA

Honlapcím: -

email-cím: -

Postai cím: 3765 Tornabarakony Dózsa Gy. u. 34.

Telefon: + 36 48 562 510

Polgármester: Dr. Szilágyi Ferenc

a polgármester email címe: ferencszilagyidr@t-online.hu

Főépítész: Viszlai József

Főépítész email-címe: viszlai@viszlaiepitesz.hu

Szerkesztés, szöveg, fotó, grafikai tervezés: V+A Viszlai Építész Iroda Kft.

Internetes adatok, képek:

<https://www.google.hu/search?q=Tornabarakony&client=firefox-tps://hu.wikipedia.org/wiki/Tornabarakony>

A kézikönyvben felhasználásra került egyes szövegrészek szerzői:

Dr. Fodor László (Magyar Állami Földteni Intézet)

Hudák Katalin (Ökológiai Intézet Alapítvány Miskolc)

Koleszár Krisztián: Az elfelejtett vármegye

Viszóczyk Ilona: Adatok Tornabarakony népesedéstörténetéhez.

Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXV-XXXVI, 1997